

สำนึกต่อสังคม และการมีส่วนร่วมของประชาชน

ผศ.ชมพู่ โกศิริรัมย์

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

หากพิจารณาลักษณะกฎเกณฑ์แห่งการพัฒนาสังคม ไม่ควรมองข้ามปรากฏการณ์แห่งจิตสำนึกของสังคมอย่างถูกต้อง เพราะจิตสำนึกสังคมเป็นการสะท้อนถึงบางอย่างของความเป็นจริงของสังคมที่กำลังเป็นอยู่ เนื้อหาแห่งจิตสำนึกสังคมขึ้นอยู่กับประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคมที่แตกต่างกัน ระบบเศรษฐกิจ (การถือกรรมสิทธิ์) ระดับการพัฒนาต่างกัน จิตสำนึกที่มีต่อสังคมย่อมต่างกัน แต่ละสังคมล้วนมีจิตสำนึกสังคมที่สอดคล้องกับลักษณะการเปลี่ยนแปลง และการดำรงอยู่ของสังคม ภายใต้บริบทแห่งสังคมเดียวกัน จะก่อตัวเป็นความคิดอารมณ์ ความปรารถนาและการเรียกร้อง ความต้องการตามความเคยชินและทัศนคติที่ต่างกัน จะมีรูปลักษณะแห่งจิตสำนึกที่ต่างกัน

นักทฤษฎีชนชั้นนายทุนได้เสนอว่า ชนชั้นนายทุนอ้างจิตสำนึกปราศจากลักษณะของพรรคที่แท้จริง ทั้งนี้เพราะผลประโยชน์ของชนชั้นนายทุนตรงกันข้ามกับประชาชนผู้ไร้แรงงาน พวกเขาต้องการปกปิดเนื้อแท้จิตสำนึกของชนชั้นนายทุนผ่านวาทกรรมว่า ทำเพื่อประชาชน ที่แท้แล้วก็คือแสดงลักษณะของพรรคชนชั้นนายทุน นักคิดของชนชั้นนายทุนฝรั่งเศสเคอซู เสรีภาพ เสมอภาพ ภราดรภาพ พวกเขาเห็นว่าความคิดเช่นนี้คือความคิดของมวลประชาชน พวกเขาถือตัวเองเป็นผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชน แท้ที่จริงแล้วผลประโยชน์ชนชั้นนายทุนผูกขาด ดูเหมือนว่า ทฤษฎีชนชั้นนายทุนยังไม่ได้ล้มตายหายไปไหน ยังสืบทอดและดำรงอยู่ในสังคมต่างๆ ที่เปิดกว้างทางการเมืองให้เข้ามาสำแดงเพื่อสืบทอดเจตนารมณ์แห่งตน

รูปแบบจิตสำนึกต่อสังคมที่จำเป็นอย่างไรในสถานการณ์ปัจจุบัน

1. ความคิดทางการเมืองและคิดทางกฎหมาย(ความยุติธรรม)

ความคิดทางการเมืองและกฎหมาย เป็นการสะท้อนรากฐานเศรษฐกิจโดยตรงและรวมศูนย์ที่สุด มีความสัมพันธ์ทางผลได้เสียของชนชั้นแน่นอนแท้ที่สุด ทั้งนี้ เพราะความคิดทางการเมืองและทางกฎหมายอยู่ในลักษณะครอบงำ เป็นได้ก็แต่เพียงความคิดของชนชั้นปกครอง นอกจากจะแสดงตัวเป็นรูปแบบทฤษฎีบ้างมีส่วนร่วมร่างรัฐธรรมนูญบ้างแล้วยังมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะผู้กระทำทางระบบกฎหมายรวมทั้งนโยบาย กระบวนการต่อสู้ทางการเมืองเช่นนี้ ได้ทำลายสังคมที่ดำรงอยู่ในเวลานั้นๆ การช่วงชิงอำนาจรัฐ และสร้างการปกครองของชนชั้นของตนเอง เพราะชนชั้นล่างภาคประชาชนที่แท้จริงไม่สามารถก่อตัวเป็นความคิดทางการเมืองอย่างเป็นระบบได้ จึงถูกนักการเมืองที่เป็นตัวแทนผลประโยชน์ของภาคประชาชนที่เสนอทัศนคติการเมืองบางประการ ปลุกกระดม และจัดตั้งในนามการเมืองภาคประชาชน ในลัทธิทุนนิยมความคิดทางการเมืองและกฎหมายของชนชั้นนายทุนอยู่ในฐานะครอบงำ ผลักดันประชาชนเพื่อต่อสู้ช่วงชิงเพื่อปลดปล่อยตน ความคิดทางการเมืองและกฎหมาย มีลักษณะเด่นที่สุดในโครงสร้าง ความคิดทางการเมืองเป็นสิ่งสะท้อนอย่างใหญ่หลวงต่อระบบการปกครองประชาธิปไตย หากแต่ว่าบัดนี้ประชาชนคนในฐานะเป็นเจ้าของอำนาจที่แท้จริงมีสำนึกต่อการเมืองอย่างไร ที่สำคัญมีโอกาสไม่น้อยแค้ไหนกับเหตุการณ์สำคัญคือการมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญที่จะมีขึ้นนั้น

2. สำนักทางศีลธรรม ศีลธรรมเกิดก่อนอำนาจ(หรือลัทธิ)มาช้านาน ได้ดำรงตั้งแต่บรรพกาล ศีลธรรมเป็นผลรวมแห่งการจัดปรับมาตรฐานแห่งพฤติกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และระหว่างส่วนรวมกับสังคม มาตรฐานศีลธรรมไม่เหมือนอำนาจเพราะไม่ใช่กำหนดขึ้นมาด้วยการบังคับ หรือนำไปปฏิบัติด้วยด้วยการบังคับโดยรัฐ หากแต่เราได้ดำรงรักษาไว้ด้วยอาศัยพลังของสังคมโดยมีศรัทธาเป็นตัวกำหนดผ่านการยอมรับของผู้คนทั้งหลาย เราได้อาศัยความดี ความซื่อ ยุติธรรม อุดมคติ เที่ยงตรงหรืออคติ ชื่อสัตย์หรือจอมปลอมซึ่งเป็นจินตภาพของศีลธรรมเหล่านี้มาประเมินความประพฤติของเรา และสิ่งเหล่านี้ไปจัดปรับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน บทบาทของศีลธรรมในชีวิตสังคมกว้างใหญ่ยิ่งกว่าอำนาจ เพราะเป็นอำนาจบารมีที่เกิดคุณงามความดี การควบคุมความประพฤติคนเราของสังคม ในบางขณะมิใช่เป็นสิ่งที่อำนาจจะกระทำได้ แต่ศีลธรรมไม่มีบทบาทบังคับเช่นอำนาจรัฐ แต่การจัดปรับความสัมพันธ์ทางสังคมเรานั้น จะอาศัยแต่เพียงศีลธรรมเท่านั้นย่อมไม่พอ ยังต้องอาศัยบทบาทของสิทธิอำนาจด้วย เพราะบทบาทของศีลธรรมและสิทธิอำนาจในชีวิตสังคมมักเพิ่มเติมแก่กันและกัน

ทฤษฎีทางศีลธรรมยุคบรรพกาล ส่วนแต่พิจารณามาตรฐานศีลธรรมโดยแยกห่างจากรากฐานเศรษฐกิจของสังคมและสัมพันธ์ชนชั้นทั้งสิ้นเพราะเห็นว่า มาตรฐานศีลธรรมไม่เปลี่ยนแปลงตลอดกาล ลิทธิมาร์กซ์ได้เปิดเผยให้เห็นธาตุแท้ของศีลธรรมคือ กำหนดโดยรากฐานเศรษฐกิจของสังคมและรับใช้รากฐานสังคมจนถึงปัจจุบัน สังคมยังเคลื่อนไหวในลักษณะเป็นปฏิปักษ์กัน แต่ศีลธรรมเป็นของทุกชนชั้น ทักษะเกี่ยวกับศีลธรรมแรกสุดเกิดขึ้นคือหน้าที่การใช้แรงงานร่วมกัน การแบ่งปันโดยเฉลี่ย ความรักต่อเพื่อนร่วมเผ่าเป็นต้น บรรพตฐานศีลธรรมกำหนดโดยลักษณะกรรมสิทธิ์ หลังสังคมได้แตกแยกเป็นชนชั้นแล้ว ในสังคมไม่มีไม่มีศีลธรรมเป็นเอกภาพอีกต่อไป คือมีทักษะเกี่ยวกับศีลธรรมต่างกัน บางก็ตีความเข้าข้างตนเอง ในสถานการณ์ที่สังคมไทยกำลังอยู่ในช่วงปรับเปลี่ยนในระดับโครงสร้างหลักอยู่ นี้ได้การปรากฏการณ์เพื่อประชาชาติทั้งการเมืองการศีลธรรมอันดีงามของชาติ นับว่าเป็นสิ่งพึงเฝ้าระวังเพื่อสิ่งสำนึกเพื่อชาติที่แท้จริงได้จุดประกายขยายผล